

Sonja Kump in Borut Mikulec

Raziskava PIAAC kot orodje za oblikovanje na podatkih temelječe politike izobraževanja odraslih *Primer analize neekonomskih dejavnikov pri oblikovanju politike aktivnega staranja¹*

Povzetek: V prispevku obravnavamo konceptualne in empirične razsežnosti raziskave PIAAC. Izhajajoč iz konceptualnih vprašanj iz prvega dela, opozarjamo na previdnost pri interpretaciji rezultatov raziskave, saj pri njej ne gre za neproblematične meritve pismenosti odraslih, kakor tudi dokazujemo, da raziskava PIAAC ni nevtrarno orodje za oblikovanje izobraževalne »politike, temelječe na podatkih«. V empiričnem delu smo analizirali podatke raziskave PIAAC o vplivu izobrazbe in spretnosti na področja dejavnega državljanstva, socialne kohezije in osebnega razvoja. Posebej so v ospredju podatki, ki se nanašajo na vzorec starostne skupine 55–65 let v izbranih državah OECD: Belgiji, Češki, Estoniji, Irski, Sloveniji, Španiji in Švedski. Ugotovitve analize potrjujejo povezavo med stopnjo izobrazbe in spretnosti starejših odraslih z individualno in družbeno blaginjo v večini izbranih držav, čeprav je povezanost v nekaterih državah močnejša. Starejši v Sloveniji, ki imajo nizko raven besedilnih spretnosti in nižjo stopnjo izobrazbe, podobno kot v drugih izbranih državah bolj pogosto kot tisti z višjimi ravnmi besedilne spretnosti in višjo stopnjo izobrazbe poročajo o slabem zdravju, redkeje sodelujejo v prostovoljski dejavnosti in manj zaupajo ljudem.

Ključne besede: izobrazba, na podatkih temelječa politika, PIAAC, spretnosti, starejši

UDK: 374.7

Znanstveni prispevek

Dr. Sonja Kump, redna profesorica, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija;

e-naslov: sonja.kump@guest.arnes.si

Dr. Borut Mikulec, docent, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija;

e-naslov: borut.mikulec@ff.uni-lj.si

¹ Članek je rezultat raziskovanja v okviru dveh projektov: v okviru ESS projekta Merjenje učinkovitosti sistema izobraževanja in usposabljanja za izboljšanje usposobljenosti izobraževalcev odraslih 2013–2015 ter v okviru raziskovalnega programa št. P5-0171 Pedagoško-andragoške raziskave učenja in izobraževanja za kakovostno življenje v skupnosti, ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Uvod

V prispevku razpravljamo o dveh temeljnih vprašanjih. Najprej nas zanima, kakšne so konceptualne razsežnosti raziskave PIAAC (Program za mednarodno ocenjevanje kompetenc odraslih) za področje izobraževanja odraslih, saj se ta razprava v slovenskem prostoru, vsaj po našem vedenju, še ni začela – v nasprotju z drugo bolj znano in vplivno raziskavo PISA, kjer je bilo že veliko polemik (gl. npr. Medveš 2008; Vončina 2008). V zvezi s tem prvim vprašanjem dokazujemo tezo, da politični instrumenti (raziskava PIAAC), ki naj bi zagotovili podlago za oblikovanje »politike, temelječe na podatkih«, nikoli niso nevtralni in prej služijo temu, da ideologijo prevedejo v diskurz, ki upravičuje natančno določeno politično agendo, to je ekonomistično instrumentalno funkcijo izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja. Na podlagi kritik raziskave PIAAC nadalje opozarjamo na previdnost pri interpretaciji rezultatov raziskave, saj teh ni mogoče obravnavati kot neproblematične meritve pismenosti. Kljub kritičnim pomislekom o tem, kaj nam podatki raziskave PIAAC lahko povejo in česa ne, pa lahko identificiramo tudi temeljno vrednost raziskave PIAAC: podatki raziskave lahko pokažejo, kako so izobrazba posameznika, izobrazba staršev, starost, spol, rasa/etnična pripadnost, poklic in dohodek povezani s posameznikovimi konkretnimi spretnostmi, in nam omogočajo vpogled v naravo teh strukturnih odnosov primerjalno med državami (St. Clair 2012). Relevantni so tudi za nadaljnji razvoj raziskovanja v primerjalni andragogiki, še posebej zato, ker so sistematični podatki o različnih strukturah v izobraževanju odraslih precej skopi. S tem spoznanjem je povezano naše drugo vprašanje o neekonomskih dejavnih raziskave, ki ga obravnavamo v drugem delu prispevka; zanima nas, kakšen je vpliv izobrazbe in pridobljenih spretnosti starejših na njihov osebni razvoj, dejavno državljanstvo in socialno kohezijo v izbranih državah OECD. Na vzorcu starostne skupine 55–65 let ugotavljamo, da povezava med stopnjo izobrazbe in spretnosti starejših odraslih z individualno in družbeno blaginjo obstaja v večini izbranih držav, čeprav je povezanost v nekaterih državah močnejša.

Raziskava PIAAC – instrument za oblikovanje na podatkih temelječe politike izobraževanja odraslih in merjenje dosežkov odraslih

Čeprav je bilo zgodovinsko gledano področje izobraževanja predvsem v domeni nacionalnih držav, danes moč in vpliv vse bolj pridobivajo mednarodne (OECD) in politične (EU) organizacije, ki določajo, kaj naj bi bil namen izobraževanja. Izobraževanje se tako bistveno povezuje s teorijo človeškega kapitala, ki narekuje usvajanje spretnosti, potrebnih za trg dela, saj naj bi bile te ključni dejavniki nacionalne konkurenčnosti v globaliziranem gospodarstvu, pri čemer pa ob strani ostajajo druge vloge, ki jih izobraževanje lahko ima v družbi (Mikulec 2015). V tem procesu vse več veljave pridobivajo statistični podatki ter primerljivost podatkov mednarodnih raziskav in lestvic, ki imajo moč pozicionirati nacionalne države drugo proti drugi glede na njihov rezervoar človeškega kapitala² (Cort in Larson 2015), kakor tudi vplivati na oblikovanje izobraževalnih politik nacionalnih držav v skladu z ideologijo, cilji, normami in vrednotami organizacij, ki pripravljajo omenjene raziskave (Boeren 2014; Medveš 2008). EU in OECD s tem vzpostavljata novo tehnologijo »vladanja s številkami« (*governing by numbers*), pri čemer so statistični podatki tisti, ki ustvarijo problem in oblikujejo rešitev za oblikovalce politik (Grek 2009; Ozga 2012), ter proizvajata politiko »zdravega razuma« pri izobraževanju (odraslih), ki je postala povsem samoumevna in onkraj dvoma za različne oblikovalce nacionalnih politik (Rubenson 2015).

Ključno vlogo pri oblikovanju različnih mednarodnih lestvic in raziskav merjenja spretnosti, ki znatno vplivajo na nacionalne izobraževalne politike, ima OECD, katerega temeljno poslanstvo je v »promoviranju politik, ki bodo izboljšale ekonomsko in družbeno blaginjo ljudi po vsem svetu« (OECD 2014 v Rubenson 2015, str. 180). V nasprotju z drugimi mednarodnimi oz. političnimi organizacijami, kot so Svetovna banka, IMF in EU, OECD ne deli denarja svojim članicam, kar pomeni, da si moči in vpliva ne gradi prek finančnih mehanizmov, ampak to počne prek svojih zmožnosti za proizvodnjo znanja. Zmožnost OECD, da proizvede avtoritativno standardizirano znanje – »svetovno uporabno znanje« (Medveš 2008, str. 19) –, organizaciji omogoča, da njene ideje in politike postanejo del samoumevne stvarnosti, v kateri ni prostora za znanje, ki odstopa od njenega ekonomistično instrumentalnega svetovnega nazora. Na ta način se pod krinko diskurza o nevtralnosti in objektivnosti znanja izvaja tudi »kulturna kolonizacija«, ki favorizira določen način obravnave informacij in spoznavanja (Gomez 2000, str. 427). V osrčju tega OECD-jevega hegemonskega vpliva na globalno izobraževalno agendo in nacionalne izobraževalne politike pa so programi statistik in kazalnikov uspešnosti, katerih osrednji del zavzemajo različne raziskave pismenosti oz. spretnosti (Rubenson 2015, str. 181; Grek 2009, str. 24–25).

Najbolj odmevna in vplivna raziskava spretnosti OECD je prav gotova PISA, ki je v več državah (npr. Nemčija, Danska) povzročila pravi »PISA shock« in postala temeljni argument šolskih reform (Cort in Larson 2015, str. 532; Medveš 2008, str. 18),

² Ena izmed eksplicitno zapisanih uporabnih vrednosti raziskave PIAAC za Slovenijo je, da bomo z njo pridobili »celovito sliko o zalogi človeškega kapitala« (MIZŠ 2014, str. 5).

organizacija pa je izvedla tudi več raziskav o spretnostih odraslih, ki prav tako vse bolj pridobivajo pomen. Prva takšna raziskava je bila v letih 1994–1998 izvedena Mednarodna raziskava o pismenosti odraslih (IALS), ki je imela precejšen vpliv na politike opismenjevanja in izobraževanja odraslih v svetu (npr. Kanadi, Veliki Britaniji, Belgiji) pa tudi Sloveniji (gl. Možina 2011). Druga takšna raziskava – Pismenost in življenjske spretnosti odraslih (ALL) – je potekala v letih 2002–2006, tretja, to je raziskava PIAAC, pa poteka od leta 2008 dalje: trije krogi raziskave so potekali (oz. potekajo) v različnih časovnih obdobjih – prvi krog od januarja 2008 do oktobra 2013, drugi krog od januarja 2012 do junija 2016 in tretji krog od januarja 2015 do junija 2019 – v različnih državah (OECD 2016b, str. 7–9, 14). Čeprav bi ob dokaj nespodbudnih rezultatih, ki so jih dosegle države (npr. Danska, Francija, Nemčija, Slovenija),³ vključene v prvi in drugi krog, pričakovali dokaj buren odziv od vseh interesnih skupin, ki delajo na področju izobraževanja odraslih, pa tudi od širše javnosti, je bil odziv medijev na rezultate bolj skromen, prav tako pa raziskava v strokovni javnosti ni sprožila tako burnih reakcij kot npr. raziskava PISA, čeprav bi jih glede na rezultate raziskave verjetno morala (Cort in Larson 2015, str. 532–533; Druine in Wildemeersch 2000, str. 393–394; St. Clair 2012, str. 762). Kljub temu je treba dodati, da so nekatere države – med drugimi Avstrija, Italija, Nizozemska, Koreja, Slovenija – na podlagi analize rezultatov in ob pomoči OECD začele pripravo nacionalnih strategij razvoja in uporabe spretnosti, ki naj bi v teh državah vodile do priprave in implementacije učinkovitejših izobraževalnih politik ter k reformi obstoječih sistemov spretnosti (OECD 2017).

Raziskava PIAAC je ekonomska raziskava spretnosti, utemeljena na teoriji človeškega kapitala in teoriji racionalne izbire, ki naj bi na podlagi dosežkov »pismenosti« odraslih napovedovala predvsem ekonomske – razvoj spretnosti naj bi bil bistven dejavnik globalne konkurenčnosti na znanju temelječega gospodarstva –, v manjši meri pa tudi neekonomske koristi na različnih področjih življenja odraslih (Grotlüschen 2017; Tett 2014); ti bodo predmet našega zanimanja v drugem delu prispevka.

Raziskava je koncipirana kot mejnik razvoja za spremljanje vseživljenjskega učenja in mednarodno primerljivost učinkovitosti izobraževanja in sistema spretnosti, pri čemer se ne osredotoča na to, »kaj odrasli znajo«, ampak na to, »kako znajo«, oz. na to, »kaj lahko naredijo« (Yasukawa idr. 2017; Yasukawa in Black 2016). Merila naj bi tri ključne domene *kognitivnih* spretnosti, to so besedilne spretnosti (*literacy*), matematične spretnosti ter spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih,⁴ ki so koncipirane neodvisno od konteksta in razumljene kot nujne za razvoj gospodarstva ter udeležbo odraslih v družbi. Poleg slednjih raziskava PIAAC zajema tudi spretnosti, ki niso zgolj kognitivne, to je temeljne spretnosti, kot so spretnosti komunikacije, interakcije (sodelovanja), učenja, prenašanja znanja ter določene fizične spretnosti, saj naj bi bile te prav tako pomembne za učinkovito udeležbo odraslih na trgu dela (OECD 2016b); z njihovim merjenjem naj bi ugotovili,

³ V Sloveniji 62,6 % odraslih pri besedilnih spretnostih in 60,1 % pri matematičnih spretnostih ni doseglo predpisane ravni funkcionalne pismenosti (raven 3), pri spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih je bilo takšnih odraslih 74 % (raven 2).

⁴ O dogovoru slovenskih raziskovalcev glede slovenjenja teh izrazov gl. Možina 2015, str. 3.

v kolikšni meri so te spretnosti pomembne za opravljanje delovnih nalog odraslih. In kaj je temeljno sporočilo (prvega in drugega kroga) raziskave PIAAC? Tega lahko povzamemo takole: bolj izobraženi odrasli in odrasli, ki dosegajo višjo raven spretnosti, so bolj zaposljivi, imajo višjo plačo, uživajo višjo raven individualne in družbene blaginje ter se bolj vključujejo v razne oblike nadaljnega formalnega in neformalnega izobraževanja (OECD 2016a).

Ob nedavnih neugodnih gospodarskih razmerah (globalna in evropska finančna kriza (2008), vse večje število visokošolsko izobraženih nezaposlenih diplomantov) je OECD-jev poziv vladam po večjih vlaganjih v posodabljanje spretnosti (*re-skilling*) ter boljšem ujemanju med ponudbo (predvsem visokošolskih) kvalifikacij in potrebami po spretnostih na trgu dela padel na plodna tla (OECD 2013). OECD se je v sodelovanju z Evropsko komisijo dogovoril, da bosta obe organizaciji pri razvoju spretnosti in izobraževanja posebno pozornost namenili: strategijam razvoja in uporabi spretnosti, analizi in priporočilom za posamezne države ter mednarodnim raziskavam spretnosti (PIAAC). Ozadje tega dogovora je soglasje organizacij o tem, da mora oblikovanje izobraževalnih politik temeljiti na podatkih oz. ugotovitvah o tem, »kaj deluje«; podatki naj bi služili oblikovalcem nacionalnih politik, da usmerjajo izobraževalne politike k zastavljenim merilom uspešnosti in kazalnikom kakovosti, ki so jih kot kriterije uspešnosti za boljšo konkurenčnost gospodarstva postavile taiste organizacije (Broen 2014), ter na ta način izboljšajo dosežke učečih se in učinkovitost izobraževalnih sistemov.

A izvorni problem pri oblikovanju na podatkih temelječe politike je v tem, da kljub temu, da so statistični podatki v raziskavah spretnosti prikazani kot objektivni, ti nikakor niso *nevtralni*, saj so odločitve o tem, kaj bo izračunano in kako klasificirano, subjektivne; proces zbiranja in klasificiranja statističnih podatkov preoblikuje ideologijo v diskurz, ki upravičuje natančno določeno politično agendo, izobraževanje odraslih pa je pri tem zreducirano na svojo ekonomistično instrumentalno funkcijo, ki naj bi vodila h konkurenčnosti gospodarstva in rasti trgov (Rubenson 2015, str. 190). Še drugače, politični instrumenti, tudi tisti, ki temeljijo na podatkih, nikoli niso nevtralni, saj je njihov temeljni namen intervenirati, spremeniti in omejiti obstoječo izobraževalno prakso skladno z ideologijo oblikovalcev teh instrumentov⁵ (Grek 2009). Na podatkih temelječa politika ob tem vključuje tehnološke predpostavke o izobraževanju, ki pravijo, da so edina relevantna raziskovalna vprašanja tista o učinkovitosti izobraževanja, o tem, kaj lahko izmerimo (rezultati učenja), pri čemer zanikajo razumevanje izobraževanja kot v temelju moralne in politične prakse, kakor tudi pomen presoje učiteljev praktikov o tem, kaj je v izobraževanju zaželeno; izobraževalna praksa naj ne bi bila prepuščena presoji (avtonomiji) učitelja, ampak bi moralo njegovo delo temeljiti na dokazanih podatkih (Biesta 2007). Na ta način se kompleksen sistem odgovornosti različnih akterjev v izobraževanju zreducira zgolj na predstavitev, utemeljeno na mednarodni primerjavi testnih dosežkov (Ozga 2012).

⁵ Podobno ob analizi raziskave PISA ugotavlja tudi Vončina (2008, str. 55), ko pravi, da na psihologiji utemeljeni modeli branja »ne prepoznajo ideološke dimenzije, torej kako partikularne strukture znanja delujejo v interesu družbenih konfiguracij moči in v skladu s tem tudi privatizirajo in individualizirajo družbeno in kulturno znanje«.

Poleg omenjenih pomislekov, povezanih z oblikovanjem na podatkih temelječe politike, so bile OECD-jeve raziskave pismenosti deležne tudi bolj specifičnih kritik, ki se usmerjajo predvsem na dvomljive teoretske in metodološke predpostavke raziskave.

Teoretske, epistemološke in metodološke omejitve OECD-jevih raziskav pismenosti (IALS, PIAAC)

Temeljna predpostavka OECD-jevih raziskav pismenosti odraslih, ki izhajajo iz pozitivistične znanstvene tradicije, je, da pismenost odraža univerzalni nabor karakteristik, ki jih je mogoče objektivno in zanesljivo preveriti s pisnim testom. V ozadju te predpostavke je prepričanje, da je praksa branja – in pisanja, čeprav te dimenzije pismenosti raziskavi IALS in PIAAC ne merita, kar pomeni, da pomembna komponenta pismenosti v raziskave ni vključena – bistveno povezana s posameznikovim mentalnim procesiranjem. Nove študije pismenosti, ki so se začele razvijati od devetdesetih let prejšnjega stoletja dalje, so močno kritizirale takšen funkcionalni model pismenosti, ki predpostavlja obstoj univerzalnih spretnosti branja, in poudarile, da pismenost ni povezana z osebnimi zmožnostmi posameznika ali njegovimi kognitivnimi spretnostmi, ampak s socialno prakso; pismenost je odvisna od socialnega konteksta, kulturnih norm, jezika in odnosov moči ter se spreminja glede na omenjene dejavnike. Skratka, pojmovanje pismenosti v OECD-jevih raziskavah izhaja iz natančno določene paradigme, ki je zavezana ozkemu razumevanju pismenosti in ne prepozna kompleksnosti koncepta pismenosti (Druine in Wildemeersch 2000; Gomez 2000; St. Clair 2012; Tett 2014; Vončina 2008; Yasukawa in Black 2016).

Omejitve najdemo tudi pri izboru tekstov, ki merijo bralne spretnosti: večina je predvsem instrumentalnih, osredotočajo se na kupovanje, upravljanje denarja in zaposljivost, medtem ko teksti, ki bi se ukvarjali z interpretacijo poezije ali bi bili kritični in politični, povsem umanjajo, kar pomeni, da je nabor tekstov, ki naj bi merili pismenost, zelo selektiven (St. Clair 2012, str. 770) in se povsem izogne »političnemu in etičnemu vidiku interakcij z besedili« (Vončina 2008, str. 54).

Pomanjkljivi so tudi empirični dokazi o tem, da raven 3 v raziskavi PIAAC pomeni raven funkcionalne pismenosti, da je ta primerljiva v vseh sodelujočih državah in da je ekvivalentna končanemu sekundarnemu izobraževanju (St. Clair 2012, str. 764). Petravenski analitični model merjenja raziskave PIAAC, ki vključuje 500-točkovno lestvico, prav tako predvideva, da naj bi 50 % populacije doseglo manj kot 250 točk – ta pomeni srednjo vrednost na ravni 2 –, kar sproža vprašanje, v kolikšni meri je v resnici presenetljivo, da približno polovica populacije v vsaki državi dosega rezultate pod ravno 3, in ali niso ti rezultati posledica samega analitičnega modela merjenja (prav tam, str. 769).

Če strnemo: ko uporabljamo podatke raziskave PIAAC, bi se morali zavedati, da ta in podobne raziskave ponujajo dober vpogled v to, kako družbene okoliščine, v katerih ljudje živijo, vplivajo na njihove besedilne spretnosti, to je na natančno določen nabor spretnosti oz. na konzumiranje natančno določene vrste teksta, in da so izjave o tem, da tovrstne raziskave pomenijo učinkovit način merjenja celotne

porazdelitve človeškega kapitala v neki družbi ter sredstvo za primerjavo spretnosti populacije odraslih med različnimi državami, prej ko ne zavajajoče.

Poleg zadržkov glede teoretskih, epistemoloških in metodoloških omejitev raziskave PIAAC v prispevku opozarjamo na prevladujoče merjenje ekonomskih učinkov spretnosti odraslih in vseživljenjskega učenja. V nadaljevanju predstavljamo rezultate raziskave PIAAC, ki se nanašajo na neekonomske učinke izobrazbe in spretnosti starejših v izbranih državah, ter na podlagi analiziranih podatkov v zaključku dajemo predloge za oblikovanje politike aktivnega staranja. Seveda bi za boljši vpogled v vpliv izobrazbe in spretnosti na področju dejavnega državljanstva, socialne kohezije in osebnega razvoja potrebovali večji nabor kazalnikov kot le štiri, ki so bili vključeni v raziskavo PIAAC (prostovoljstvo, zaupanje, politična učinkovitost in zdravje). Pri tem si tudi ne delamo utvare, da se analiza neekonomskih dejavnikov lahko izogne zgoraj omenjenim teoretskim in metodološkim omejitvam raziskave PIAAC, zaradi česar izsledke naše analize dopolnujemo s podatki drugih raziskav, ki pripomorejo k večji kontekstualizaciji obravnavane problematike.

Neekonomski učinki izobrazbe in spretnosti starejših

Kot smo pokazali zgoraj, je raziskava PIAAC pretežno osredotočena na vplive spretnosti posameznikov, ki se kažejo na ekonomskem področju, kot je vpliv spretnosti na zaslužek in ekonomsko rast, zaradi česar je bila raziskava deležna strokovnih kritik. Le manjšina pozornosti v raziskavi je namenjena neekonomskim dejavnikom, tj. vplivu izobrazbe in spretnosti na področju dejavnega državljanstva, socialne kohezije in osebnega razvoja; gre za vprašanja o sodelovanju v prostovoljski dejavnosti, ravni zaupanja, vplivu na politične procese in samooceno zdravja, ki so opredeljena kot štiri dimenzije družbene in osebne blaginje, razumljene v širšem smislu (OECD 2013, str. 234). Omenjeni neekonomski dejavniki raziskave v povezavi s starejšimi odraslimi, ki v raziskavi dosegajo najslabše rezultate – starejši odrasli (55–65 let) v povprečju dosegajo za 30 točk nižje dosežke v besedilnih spretnostih kot skupina odraslih v starosti 25–34 let (OECD 2016a) – bodo predmet zanimanja naše analize v nadaljevanju.

Eden izmed dejavnikov, s katerim se lahko bojujemo proti socialni izključenosti in marginalizaciji starejših, je izobraževanje. Pomen izobraževanja starejših potrjujejo ugotovitve antropoloških, andragoških, socioloških in medicinskih raziskav, saj poudarjajo pozitiven vpliv izobraževanja v starosti na zdravje, socialno dejavnost starejše osebe in njene možnosti pridobivanja ter ohranjanja moči in vpliva (npr. Bjorklund in Bee 2008; Findsen in Formosa 2016; Glendenning 2000; Illeris 2004; Withnall 2010). O tem pričajo tudi številni mednarodni dokumenti (npr. Svet Evropske unije 2011; United Nations 1991; WHO 2002). Hkrati pa je izobraževanje tudi element blaginje lokalne skupnosti, saj se z izobraževalnimi dejavnostmi poleg učenja spodbujajo druženje, sodelovanje, izmenjava znanja, spretnosti, izkušenj in informacij med starejšimi samimi ter tudi s pripadniki mlajših generacij, ohranja se solidarnost (Cappeliez idr. 2008).

Vpliv izobrazbe in pridobljenih spretnosti starejših na njihov osebni razvoj, dejavno državljanstvo in socialno kohezijo

V analizi želimo odgovoriti na raziskovalno vprašanje, kakšen je vpliv izobrazbe in pridobljenih spretnosti starejših na njihov osebni razvoj, dejavno državljanstvo in socialno kohezijo v izbranih državah OECD. Izhajajoč iz raziskovalnega vprašanja smo postavili pet tez:

- (1) zaposleni starejši so pogosteje vključeni v prostovoljsko dejavnost kot starejši, ki so upokojeni ali brezposelni;
- (2) starejši z višjo ali visoko stopnjo izobrazbe so pogosteje vključeni v prostovoljsko dejavnost kot starejši z nižjimi stopnjami izobrazbe;
- (3) starejši, ki v zadnjih 12 mesecih niso nikoli opravljali prostovoljskega dela, pogosteje menijo, da je mogoče zaupati samo peščici ljudi, kot starejši, ki delujejo kot prostovoljci;
- (4) starejši z nižjo stopnjo izobrazbe se pogosteje strinjajo s trditvijo, da nimajo nobene besede pri tem, kaj počne vlada, kot starejši z višjo stopnjo izobrazbe;
- (5) starejši z višjo stopnjo izobrazbe svoje zdravje pogosteje ocenjujejo kot odlično, zelo dobro ali dobro v primerjavi s starejšimi z nižjo stopnjo izobrazbe.

Na splošno v vseh državah, udeleženih v raziskavi, obstaja veliko večja verjetnost, da bodo posamezniki z nizko ravno besedilnih spretnosti in nižjo stopnjo izobrazbe pogosteje kot tisti z višjimi ravnmi besedilnih spretnosti in višjo stopnjo izobrazbe poročali o slabem zdravju; da bodo prepričani, da imajo majhen vpliv na politične procese, in da bodo redkeje sodelovali v društvenih in prostovoljskih dejavnostih, prav tako pa je bolj verjetno, da pogosteje ne bodo zaupali drugim. Čeprav je vzorec deležev po odgovorih v večini držav podoben, je povezanost med ravnmi spretnosti in kazalniki blaginje v nekaterih državah večja kot v drugih.⁶

Iz Preglednice 1 je razvidna povezanost med ravno besedilnih spretnosti odraslih in neekonomskimi dejavniki družbene in osebne blaginje v izbranih državah. Prikazana je razlika med deležem odraslih z nizkimi rezultati (raven 1 ali manj) besedilnih spretnosti in deležem odraslih z visokimi rezultati (raven 4/5), ki so poročali o visoki stopnji zaupanja in politične učinkovitosti, dobrem oz. odličnem zdravju in sodelovanju pri prostovoljskih dejavnostih. Primerjava rezultatov kaže, da je v Sloveniji udeležba odraslih v prostovoljskih dejavnostih relativno velika in narašča, podobno kot v drugih izbranih državah, z višanjem ravni besedilnih spretnosti. Odrasli v Sloveniji izstopajo po prepričanju o tem, da imajo majhen vpliv na politične procese, kar kaže na potrebo po krepitvi znanja in zmožnosti za sodelovanje v demokratičnih procesih.

---

⁶ Za podrobnejše razlage razlik med državami bi bile potrebne bolj poglobljene analize socialnih, kulturnih, zgodovinskih in političnih okoliščin v posameznih državah, ki presegajo domet pričujočega prispevka.

	Prostovoljstvo		Zaupanje		Pol. učinkovitost		Zdravje	
	Raven 1	Raven 4/5	Raven 1	Raven 4/5	Raven 1	Raven 4/5	Raven 1	Raven 4/5
Izbrane države	%		%		%		%	
	%		%		%		%	
Belgija	19,7	47,1	13,7	26,2	24,9	47,0	76,6	91,9
Češka	11,2	24,9	5,0	14,6	15,5	31,5	82,1	97,0
Estonija	17,9	42,1	8,1	13,1	15,5	46,3	46,4	81,2
Irska	26,7	48,7	12,5	25,6	19,0	40,7	78,5	93,3
Slovenija	26,5	44,9	7,6	24,7	9,6	21,0	70,7	94,4
Španija	11,4	30,3	15,7	33,9	18,6	33,4	64,6	92,1
Švedska	21,8	49,5	19,1	46,2	26,8	60,4	69,0	92,5
Povprečje OECD	22,6	45,0	13,0	29,1	23,1	47,7	68,7	90,7

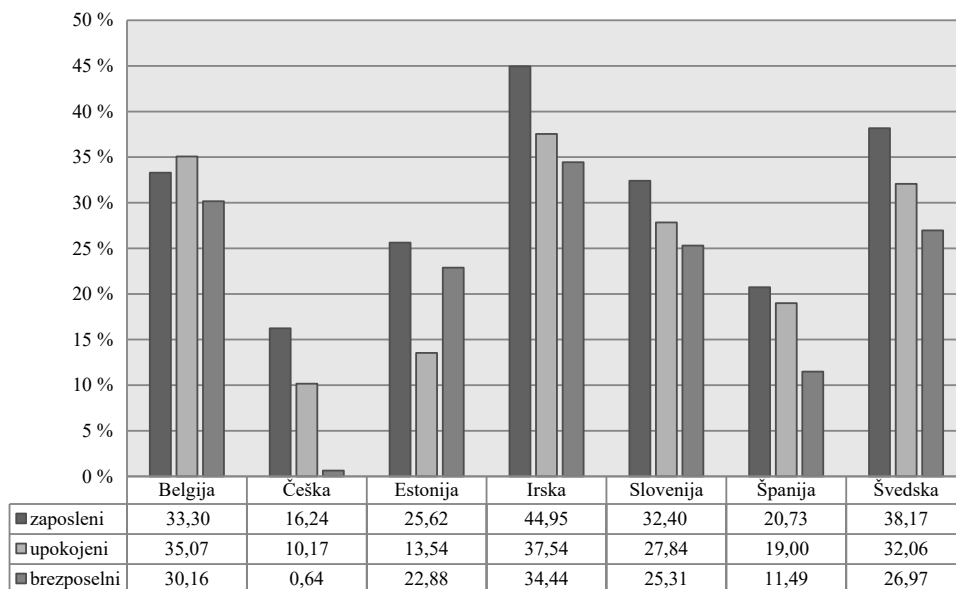
Preglednica 1: Besedilne spretnosti in pozitivni družbeni učinki

Vir: OECD 2016a, tabela A5.14(L)

Sodelovanje v prostovoljskih dejavnostih

Ena od dimenzij blaginje v raziskavi PIAAC je prostovoljstvo. Koristi prostovoljstva za posameznike so raznolike, saj si prostovoljec s prostovoljskim delom lahko pridobi nova znanja in izkušnje, razvije nove socialne spretnosti, si razširi socialno mrežo, poveča samozaupanje itd. (Gabrijelčič Blenkuš in Scagnetti 2014). V družbi pa se s prostovoljskim delom krepi povezanost med ljudmi in solidarnost, spodbuja se dejavno državljanstvo.

Prostovoljstvo je povezano z blaginjo starejših in blaginjo družbe, saj lahko prispeva k zmanjševanju javnih izdatkov. Starejšim prostovoljstvo daje možnost, da ostanejo aktivni v družbi. Ker so prostovoljci vključeni v več družbenih omrežij, so manj osamljeni, hkrati pa pridobijo več moči, podpore in znanja (vključno z znanjem o zdravju). Ko pomagajo drugim, se krepi njihovo samospoštovanje, saj se počutijo potrebne in spoštovane. Tako jih lahko prostovoljstvo ščiti pred depresijo in slabo samopodobo, ki sta pogosti v starejših letih. Za nekatere ima prostovoljsko delo pomembno vlogo ob prehodu v upokojitev, ko se morajo prilagoditi spremenjenim okoliščinam, ki jih silijo, da si v novi situaciji na novo uredijo svoje življenje. Raziskave o prostovoljstvu starejših opozarjajo na določene ovire, ki starejše odvrčajo od te vrste dejavnosti. Te ovire so pogosto povezane z zdravstvenimi problemi, problemi mobilnosti, finančnimi težavami in komunikacijo (potreba po ustreznem informiranju o možnostih prostovoljskega dela) (Anderson idr. 2014; Kahana idr. 2013; Pavelek 2012). V nadaljevanju predstavljamo povezavo med delovnim statusom in prostovoljskim delom starejših v izbranih državah (Graf 1).

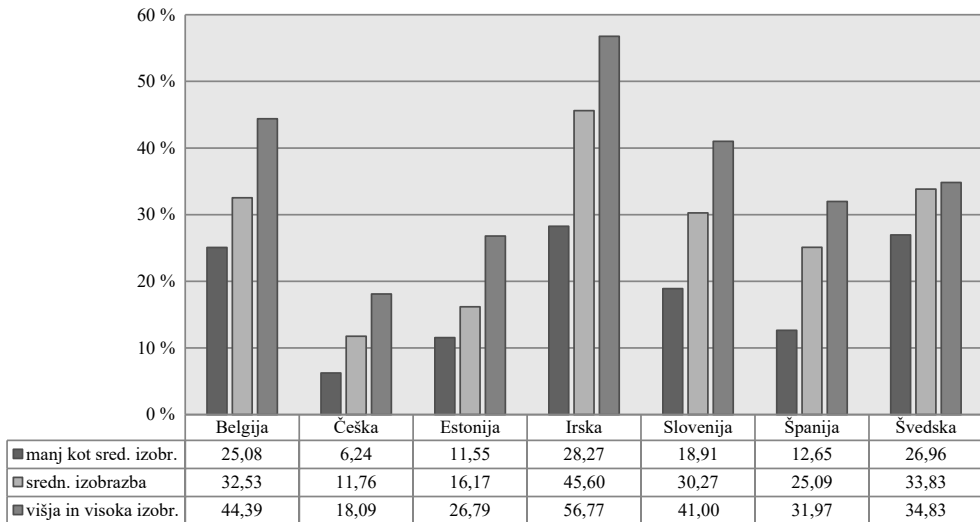

Graf 1: Udeležba starejših v prostovoljskem delu glede na njihov delovni status (vir: baza podatkov raziskave PIAAC)

Križanje podatkov o delovnem statusu in sodelovanju v prostovoljskih dejavnostih v večini izbranih držav prvo tezo (1) v glavnem potrjuje, razen v Belgiji, kjer je med aktivnimi prostovoljci nekoliko več upokojevcev kot zaposlenih in brezposelnih (Graf 1). V vseh državah je najmanj vključenih v prostovoljske dejavnosti med starejšimi brezposelnimi, pri tem še zlasti izstopa Češka. Izjema je Estonija, kjer je največji delež prostovoljcev med zaposlenimi, sledijo brezposelni starejši, najmanj prostovoljcev v tej državi pa je med upokojenci. Primerjava med izbranimi državami pokaže, da so starejši na področju prostovoljstva v vseh treh kategorijah najbolj aktivni na Irskem, sledita Švedska in Belgija, najmanj aktivnih pa je na Češkem.

Rezultati prejšnjih OECD-jevih raziskav (OECD 2013, str. 242) kažejo, da zlasti izobrazba pomembno vpliva na oblikovanje temeljnih spretnosti procesiranja informacij. Obseg povezanosti med izobrazbo in različnimi družbenimi učinki se kaže ravno skozi temeljne spretnosti procesiranja informacij. Raziskave potrjujejo, da ima izobrazba pozitiven vpliv na socialno kohezijo in dejavno državljanstvo. Feinstein idr. (2008) so ugotovili pozitivno povezavo med izobrazbo in večjim zaupanjem, pogostejšim sodelovanjem v civilni družbi in nižjimi stopnjami kriminala v družbi. Prav tako so ugotovili, da posameznikova stopnja izobrazbe napoveduje njegovo sodelovanje in pozitivno vlogo v javnem življenju.

Ker ima v večini držav izobrazba zelo pomemben vpliv na področje socialne in politične participacije, včasih bolj kot raven spretnosti, smo v analizi vzorca starejših v izbranih državah dali prednost stopnji njihove formalne izobrazbe. Domnevali smo (2), da so starejši z višjo ali visoko stopnjo izobrazbe pogosteje vključeni v prostovoljsko dejavnost kot starejši z nižjimi stopnjami izobrazbe.

Graf 2: Prostovoljsko delo starejših glede na njihovo izobrazbo⁷ (vir: baza podatkov raziskave PIAAC)

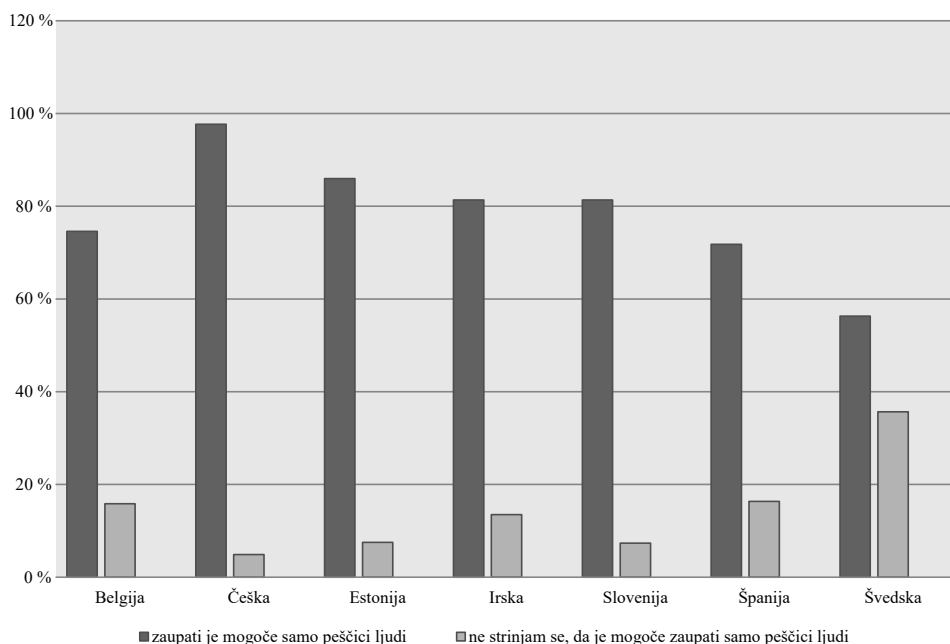
Tudi tokrat je križanje podatkov o stopnji izobrazbe in udeležbe starejših v prostovoljskem delu potrdilo našo drugo tezo, saj aktivnost v prostovoljski dejavnosti upada premo sorazmerno z nižjimi stopnjami izobrazbe, z izjemo Švedske (Graf 2). V vseh treh izobrazbenih kategorijah je najmanj starejših aktivnih prostovoljcev na Češkem, v Estoniji in Španiji. Slovenija se uvršča v povprečje izbranih držav, z opaznimi razlikami med izobrazbo prostovoljcev. Na splošno je med starejšimi prostovoljci več tistih, ki so bolj izobraženi ter sorazmerno dobro finančno in socialno situirani. V primerjavi s temi relativno privilegiranimi se mnogi starejši ukvarjajo predvsem z vprašanjem, kako preživeti. Med tema skupinama starejših tudi glede želje po izobraževanju in pripravljenosti zanj obstaja veliko razhajanje.

Zaupanje v ljudi (generalizirano zaupanje, zaupanje v ljudi na splošno)

V raziskavi PIAAC je drugi kazalnik blaginje stopnja zaupanja, ki je podlaga demokracije. Po mnenju Sztompke (1999) so brez zaupanja v druge vsi odnosi, bodisi poslovni, politični bodisi družbeni, manj učinkoviti. Temelji zaupanja se vzpostavljajo na treh komplementarnih ravneh: zaupanje kot individualna poteza, zaupanje kot odnos in zaupanje kot kulturno pravilo. Tudi nekatere spretnosti posameznika lahko vodijo do zaupanja v druge ljudi. Temeljne spretnosti za procesiranje informacij lahko posameznikom denimo omogočajo boljše razumevanje motivov in želja drugih ljudi ter pogojev, v katerih se to odraža. Spretnosti lahko tudi omogočajo, da ljudje vzpostavijo zaupanje z negovanjem trajnih odnosov, katerih cilj je doseganje vzajemnih rezultatov (OECD 2013, str. 237).

⁷ Manj kot srednja izobrazba zajema stopnje ISCED (1997) 1, 2 in 3C kratki p. Srednja izobrazba zajema stopnje ISCED (1997) 3A, 3B, 3C dolgi p in 4. Višja in visoka izobrazba zajemata stopnje ISCED (1997) 5A, 5B in 6.

Rezultati na vzorcu anketiranih v izbranih državah prvega kroga raziskave PIAAC (OECD 2013, str. 238) kažejo, da ljudje z nižjimi besedilnimi spretnostmi manj zaupajo drugim; tako recimo posamezniki, ki dosegajo 1. raven besedilnih spretnosti, drugim ne zaupajo dvakrat bolj pogosto kot posamezniki, ki dosegajo 4. ali 5. raven besedilnih spretnosti. Torej rezultati raziskave PIAAC izkazujejo jasno povezanost med zaupanjem in pismenostjo. Zaupanje je lepilo sodobnih družb in brez zaupanja so lahko ljudje bolj izpostavljeni tveganju. Zaupanje kot temeljna državljanska spretnost se izraža v vrednotenju politike kot inkluzivne, ki se gradi in implementira s pomočjo dejanskega angažmaja državljanov (Motschilnig 2014).

Graf 3: Starejši (55–65 let), ki se ne udeležujejo prostovoljskih dejavnosti, in stopnja njihovega zaupanja v ljudi (vir: baza podatkov raziskave PIAAC)

S križanjem podatkov lahko potrdimo tezi o povezavi med prostovoljstvom in stopnjo zaupanja v ljudi (Graf 3). Ta povezava je zlasti močna na Češkem in v Estoniji, veliko manj pa na Švedskem. Razlike med državami lahko pojasnimo z ugotovitvami druge raziskave o tem, ali imajo prostovoljci večje zaupanje v druge v primerjavi z neprostovoljci, ki je bila izvedena na Norveškem in Češkem. Primerjalna analiza je pokazala, da v državah z močnim sistemom blaginje (univerzalna država blaginje) in nizkim zaznavanjem korupcije, kot je Norveška, obstaja tudi visoka raven zaupanja (Sivesind idr. 2013, str. 124). V teh državah ima prostovoljstvo močne pozitivne učinke na generalizirano zaupanje. V državah, kjer je sistem družbene blaginje šibkejši in zaznavanje korupcije večje (primer Češke), so hkrati ugotovljene tudi nižje ravni zaupanja. V teh državah prostovoljstvo ne vpliva na

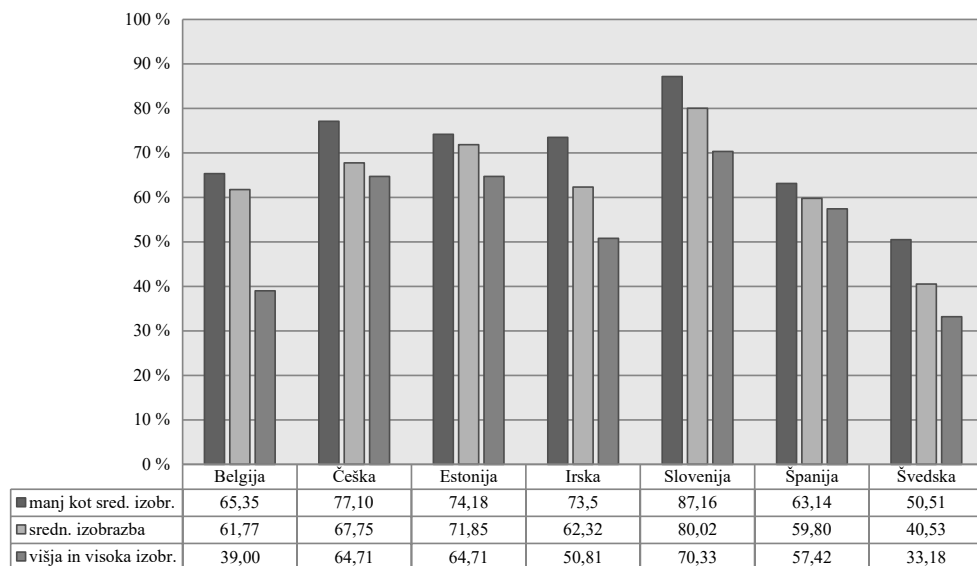
povečano zaupanje v institucije, ima pa močen pozitiven učinek na generalizirano družbeno zaupanje (prav tam, str. 125).

Politična učinkovitost

Tretjo dimenzijo blaginje kaže kazalnik politične učinkovitosti oz. dejavnega državljanstva. Ta se nanaša na prepričanje posameznikov, da imajo vpliv na delovanje vlade, skratka, da verjamejo v svojo moč vplivanja na spremembe (OECD 2013, str. 240). Rezultati kažejo, da so za razumevanje političnih problemov pomembne besedilne spretnosti in izobrazba. Za boljše razumevanje političnih problemov v državi ljudje potrebujejo informacije, ki jih lahko pridobijo v časopisih, knjigah, revijah in na spletnih straneh. Pri tem pa so pomembne višje ravni spretnosti ocenjevanja, interpretiranja in analiziranja informacij. Še zlasti potrebne so spretnosti kritičnega branja informacij o aktualnih političnih zadevah, na splošno pa tudi spretnosti za procesiranje informacij, ki omogočajo širši domet učnih izkušenj, s pomočjo katerih lahko posamezniki razvijejo boljše razumevanje kompleksnosti družbe.

Dejavno državljanstvo starejših ima lahko pozitivne učinke na njihovo vključenost in blaginjo ter podpira splošno sprejeto vizijo aktivnega staranja. Raziskave o politični participaciji starejših kažejo na pozitivno povezavo med izobrazbo in političnim delovanjem (Nygård in Jakobsson 2013; Melo in Stockemer 2014). Politična participacija je povezana z višjim socialno-ekonomskim položajem starejših, predvsem pa so bolj politično angažirani hkrati tudi bolj izobraženi, saj si med izobraževanjem pridobijo spretnosti za razumevanje kompleksnih političnih in ekonomskih problemov. Primerjava političnega delovanja med starejšimi in mlajšimi generacijami razkriva, da starejši pogosteje politično participirajo na konvencionalen način, recimo se redno udeležujejo volitev, medtem ko so mlajše generacije vključene v družbena gibanja, se bolj pogosto udeležujejo protestov in podpisujejo peticije (Melo in Stockemer 2014, str. 49).

Naša četrta teza (4) o povezanosti izobrazbe s političnim vplivom starejših se je s križanjem podatkov potrdila (Graf 4).

Graf 4: Ocena starejših o tem, da nimajo vpliva na odločitve vlade, glede na njihovo izobrazbo (vir: baza podatkov raziskave PIAAC)

Dvom o moči lastnega vpliva na politične odločitve upada premo sorazmerno z višjo stopnjo izobrazbe v vseh opazovanih državah. Zaupanje ljudi v politiko je odvisno od življenjskih razmer, ki jih v veliki meri določajo politične odločitve. Eden od kazalnikov zaupanja v politiko je zaznavanje korupcije v posamezni državi. Med izbranimi državami naše analize je daleč največ tistih starejših, ki menijo, da nimajo vpliva na početje vlade, v Sloveniji, veliki deleži so opazni tudi na Češkem in v Estoniji. Če te podatke povežemo z raziskavo Eurobarometra o korupciji v državnih institucijah, lahko ugotovimo, da ljudje v naštetih državah (nad povprečjem EU 27) menijo, da je v njihovih državnih institucijah korupcija močno razširjena (European Commission 2012, str. 18). Obraten trend je v nordijskih državah, kjer je po mnenju anketiranih primerjalno najmanj korupcije v državnih institucijah. Tudi v naši analizi ponovno izstopa Švedska, saj je pri vseh treh izobrazbenih stopnjah najmanj strinjanja s trditvijo o nemoči vplivanja na politiko vlade.

Zdravje

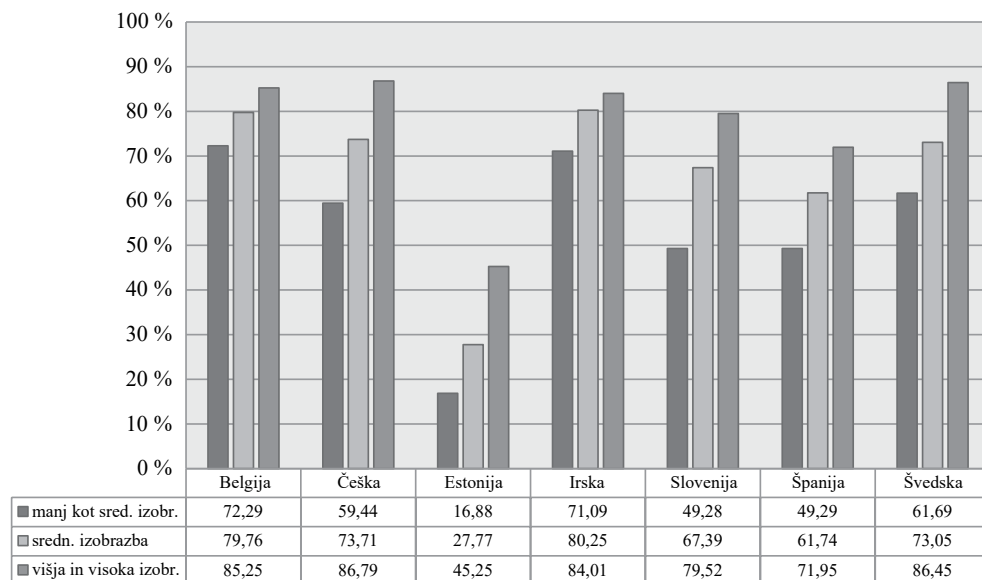
Četrta dimenzija blaginje v raziskavi PIAAC je predstavljena skozi samooceno zdravja. Vpliv spretnosti in izobrazbe na zdravje je potencialno obsežen. Ljudje potrebujejo spretnosti procesiranja informacij, da bi lahko razumeli in obvladovali moderne zdravstvene sisteme, ki postajajo vse bolj kompleksni (OECD 2013, str. 241). T. i. koncept zdravstvene pismenosti povezuje zdravstveno stanje posameznika z razumevanjem in procesiranjem informacij, povezanih z zdravjem, in sicer od osnovnih informacij o primernem odmerjanju, ki je navedeno na škatlicah z zdravili, do vsebin gradiv, ki so del javnih zdravstvenih kampanj.

Zdravje je pri starejših izredno pomemben dejavnik, ki definira njihovo dožemanje lastnih zmožnosti in zato tudi njihovo nadaljnjo dejavnost. Nekateri raziskave, ki so bili narejene z namenom ugotoviti povezanost zdravja z učenjem in izobraževanjem starejših, ugotavljajo, da sta področji tesno povezani. Če vzamemo kot izhodišče stopnjo izobrazbe, vidimo, da vsako nadaljnje leto izobraževanja prispeva k zvišanju dohodka in socialno-ekonomskega položaja posameznika, kar posredno vpliva na njegovo zdravje (Hammond 2004, str. 37–39). Bolj izobraženi starejši so bolj emocionalno prožni, kar prispeva k boljšemu mentalnemu in fizičnemu zdravju, lažjemu izogibanju depresijam, boljši samopodobi, neodvisnosti, samozavesti in k izstopu iz začaranega kroga nemoči.

Zdravo staranje ne pomeni le podaljšanega življenja, ampak tudi staranje pri dobrem zdravju, in to čim dalj je možno. Številne bolezni v kasnejšem življenjskem obdobju je mogoče preprečiti, na kar opozarjajo raziskave, ki kažejo pomembno povezanost med izobrazbo in zdravjem (EAEA 2012). Tako lahko mentalno stimulatивne dejavnosti delujejo preventivno ali zadržujejo napredovanje bolezni, kot sta demenca in Alzheimerjeva bolezen. Rezultati finske raziskave razkrivajo, da je pozitivna samoocena zdravja starejših povezana z njihovo družbeno participacijo, prostovoljstvom in zaupanjem v druge (Nummela idr. 2008). Zanimive so ugotovitve raziskovalcev, da ima izobrazba, pridobljena v mladosti, večji vpliv na zdravje v starosti kot učne aktivnosti starejših. Razlike v zdravju med posamezniki z visokimi in nizkimi stopnjami izobrazbe se večajo pri določenih kazalnikih, kot so omejitve mobilnosti, depresivni simptomi, matematične spretnosti in časovna orientacija (Kolland in Wanka 2013, str. 395).

Križanje podatkov o stopnji izobrazbe in samooceni zdravja potrjuje tudi našo peto tezo (5), saj v vseh izbranih državah starejši z višjo stopnjo izobrazbe svoje zdravje ocenjujejo bolj pozitivno kot tisti z nižjo stopnjo izobrazbe (Graf 5).

Med državami so opazne pomembne razlike. Izstopa zlasti Estonija, kjer so v primerjavi z drugimi državami ugotovljeni najmanjši deleži starejših, in to v vseh treh izobrazbenih stopnjah, ki svoje zdravje ocenjujejo pozitivno. Morda lahko te ugotovitve razložimo s pomočjo podatkov o izdatkih na prebivalca, ki jih posamezne države namenjajo za zdravje. Po ugotovitvah OECD (2014) so med izbranimi državami ti javni izdatki na prebivalca najnižji ravno v Estoniji, in sicer znašajo 1.086 evrov, največ javnega denarja za zdravje na prebivalca namenja Belgija (3.318 evrov). Slovenija se z 2.003 evri uvršča pod povprečje EU 28, ki znaša 2.193 evrov. Naše ugotovitve bi lahko interpretirali tudi s pomočjo drugih dejavnikov. Tako je denimo finska študija (Nummela idr. 2008) pokazala, da je samoocena zdravja starejših ljudi povezana tudi z njihovo družbeno participacijo, socialnim kapitalom in zaupanjem.

Graf 5: Ocena lastnega zdravja starejših glede na njihovo izobrazbo (vir: baza podatkov raziskave PIAAC)

Sklepne ugotovitve

V prispevku smo navedli, da je Slovenija na podlagi podpovprečnih rezultatov raziskave PIAAC in pod nadaljnjim okriljem OECD-jeve pomoči pristopila k pripravi Nacionalne strategije razvoja in uporabe spretnosti,⁸ prav tako pa je aktualna ministrica, pristojna za izobraževanje, javnosti poslala jasno sporočilo, da je raziskava PIAAC »dobra podlaga za oblikovanje razvojnih strategij in konkretnih ukrepov za spodbujanje izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja«, kakor tudi »za strateško in medresorsko povezano načrtovanje politik razvoja«.⁹ Iz tega razloga se nam je zdelo nujno, da najprej začnemo razpravo o konceptualnih temeljih raziskave PIAAC, saj lahko (tudi po ministričinih besedah) pričakujemo, da bo imela v Sloveniji pomemben vpliv na nadaljnje izvajanje programov funkcionalne pismenosti, oblikovanje politike izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja, širše na izobraževalni sistem (predvsem njegov visokošolski del) ter načrtovanje medresorskih (izobraževalnih, zaposlitvenih, gospodarskih, zdravstvenih, socialnih, kulturnih idr.) politik na nacionalni ravni. Pokazali smo, da oblikovanje politike, temelječe na podatkih raziskave PIAAC, nikakor ni in ne more biti nevtralnno, ker slednji služijo upravičevanju ideologije OECD, ki jo zaznamuje krepitev ekonomistične instrumentalne funkcije izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja na globalni ravni.

⁸ Leta 2017 je OECD objavil zaključno poročilo o oceni stanja spretnosti v Sloveniji (gl. <http://oecd.org/skills/nationalskillsstrategies/Skills-Strategy-Diagnostic-Report-Executive-Summary-Slovenia-Slovenian.pdf>), temu pa naj bi sledila priprava nacionalnega akcijskega načrta razvoja in uporabe spretnosti.

⁹ Gl.: http://www.mizs.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/55/9138/ (pridobljeno 28. 7. 2017).

Da strah pred globalizacijskimi vplivi na izobraževanje odraslih ni votel – strah pred tem, kdo določa, katero »znanje šteje« – dokazuje tudi nedavna analiza slovenske politike izobraževanja odraslih, ki je pokazala, kako je ekonomski besednjak EU prežehl javno politiko izobraževanja odraslih v Sloveniji, ki v največji meri financira prav kratkotrajne programe usposabljanja za potrebe trga dela (Mikulec in Jelenc Krašovec 2016). Pred implementacijo omenjene nacionalne strategije pa se prav tako sprašujemo, ali bodo pristojni nacionalni organi opravili tudi kontekstualno analizo strukturnih dejavnikov (socialnih, kulturnih, zgodovinskih), ki vplivajo na neenake dosežke v spretnostih različnih skupin v slovenski družbi, ali bodo zgolj slepo sledili OECD-jevemu ekonomističnemu diskurzu kot politiki *sine qua non*.

Izobraževanje odraslih nima zgolj ekonomske funkcije, ampak lahko v družbi opravlja tudi druge enako pomembne vloge. Kot smo ob analiziranju neekonomskih dejavnikov raziskave PIAAC in upoštevanju drugih raziskav pokazali sami, je izobraževanje pomemben element zmanjševanja družbene izključenosti starejših ljudi in njihovega uspešnega staranja. Analiza rezultatov raziskave PIAAC v izbranih državah na vzorcu starejših kaže, da raven spretnosti in stopnja izobrazbe starejših pomembno vplivata na individualno in družbeno blaginjo. Pri tem je med drugim pomembno poudariti, da se po upokojitvi izobražujejo in učijo tisti starejši, ki so se na organiziran način učili tudi v obdobju svojega delovnega življenja (EAEA 2012). Državne politike aktivnega staranja bi zato izobraževanju in učenju starejših prebivalcev morale nameniti ustrezno pozornost, pri tem pa upoštevati njihove potrebe in interese. Razvijati bi bilo treba vsebinsko bolj raznolike in dostopne možnosti izobraževanja starejših, ki bi ustrezale različnim potrebam heterogene populacije starejših in njenim različnim ciljem; zagotoviti ustrezno financiranje in strukturno podporo za širjenje udeležbe starejših ljudi v izobraževanju in učenju (še zlasti tistih s slabšim socialno-ekonomskim položajem in nižjo stopnjo izobrazbe); v sodelovanju s socialnimi partnerji in civilno družbo bi vlada morala krepiti sodelovanje ter vzpostaviti mrežo različnih ponudnikov; strokovnjakom, ki delajo s starejšimi ljudmi, bi bilo treba zagotoviti dodatno znanje s področja izobraževalne gerontologije, skupnostnega izobraževanja in medgeneracijskega učenja. Šele tako organizirano izobraževanje starejših bi lahko bilo vpliven dejavnik vzpostavljanja blaginje posameznikov, skupnosti in države.

Literatura in viri

- Anderson, N. D., Damianakis, T., Kröger, E., Wagner, L. M., Dawson, D. R., Binns, M. A., Bernstein, S., Caspi, E., Cook, S. L. in the Barvo Team (2014). The benefits associated with volunteering among seniors: a critical review and recommendations for future research. *Psychological Bulletin*, 140, št. 6, str. 1505–1533.
- Biesta, G. (2007). Why “what works” won’t work: Evidence-based practice and the democratic deficit in educational research. *Educational Theory*, 57, št. 1, str. 1–22.
- Bjorklund, B. in Bee, H. (2008). *The Journey of Adulthood*. Upper Sadle River: Pearson Prentice Hall.
- Boeren, E. (2014). Evidence-based policy-making: the usability of the Eurostat Adult Education Survey. *International Journal of Lifelong Education*, 33, št. 3, str. 275–289.

- Cappeliez, P., Beaupre, M. in Robitaille, A. (2008). Characteristics and Impact of Life Turning Points for Older Adults. *Ageing International*, 32, št. 1, str. 54–64.
- Cort, P. in Larson, A. (2015). The non-shock of PIAAC – Tracing the discursive effects of PIAAC in Denmark. *European Educational Research Journal*, 14, št. 6, str. 531–548.
- Druine, N. in Wildemeersch, D. (2000). The vocational turn in adult literacy education and the impact of the international adult literacy survey. *International Review of Education*, 46, št. 5, str. 391–405.
- EAEA. (2012). *Older Learners and Intergenerational Solidarity. Conference Report*. Dostopno na: http://www.eaea.org/media/eaea/evants/eaeaconferences/2012/2012_conference_report_active_ageing.pdf (pridobljeno 20. 7. 2017).
- Haski-Leventhal European Commission. (2012). *Corruption. Special Eurobarometer 374*. Dostopno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm (pridobljeno 20. 7. 2017).
- Feinstein, L., Budge, D., Vorhaus, J. in Duckworth, K. (2008). *The social and personal benefits of learning: A summary of key research findings*. London: Institute of Education, University of London.
- Findsen, B. in Formosa, M. (ur.). (2016). *International Perspectives on Older Adult Education*. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer.
- Gabrijelčič Blenkuš, M. in Scagnetti, N. (2014). *Predupokojitvene priprave za zdravo in aktivno starost*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Glendenning, F. (2000). *Teaching and Learning in Later Life: theoretical implications*. Aldershot: Ashgate.
- Grek, S. (2009). Governing by numbers: the PISA ‘effect’ in Europe. *Journal of Education Policy*, 24, št. 1, str. 23–37.
- Grotlüschen, A. (2017, pred objavo). The narrative of ‘equality of chances’ as an approach to interpreting PIAAC results on perceived political efficacy, social trust and volunteering and the quest for political literacy. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, str. 1–17.
- Hammond, C. (2004). The impact of learning on well-being, mental health and effective coping. V: T. Schuller, J. Preston, C. Hammond, A. Brassett-Grundy in J. Bynner (ur.). *The Benefits of Learning. The impact of education on health, family life and social capital*. London in New York: RoutledgeFalmer, str. 37–56.
- Illeris, K. (2004). *The Three Dimensions of Learning*. Frederiksberg: Roskilde University Press.
- Kahana, E., Bhatta, T., Lovegreen, L. D., Kahana, B. in Midlarsky, E. (2013). Altruism, helping, and volunteering pathways to well-being in later life. *Journal of Ageing and Health*, 25, št. 1, str. 159–187.
- Kolland, F. in Wanka, A. (2013). Learning in Later Life. V: J. Field, R. J. Burke in C. L. Cooper (ur.). *Ageing, Work and Society*. Los Angeles, London, New Delhi in Singapore: SAGE Publications Ltd, str. 380–400.
- Medveš, Z. (2008). Globalizacija in slovensko šolstvo. *Sodobna pedagogika*, 59, št. 1, str. 6–24.
- Melo, D. F. in Stockemer, D. (2014). Age and political participation in Germany, France and the UK: A comparative analysis. *Comparative European Politics*, 12, št. 1, str. 33–53.
- Mikulec, B. (2015). Koncepti znanja, subjektivnosti in izobraževanja odraslih v evropski politiki izobraževanja odraslih. *Sodobna pedagogika*, 66, št. 4, str. 46–61.
- Mikulec, B. in Jelenc Krašovec, S. (2016). Marketising Slovene adult education policies and practices using mechanisms of the Europeanisation of education. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 7, št. 2, str. 151–170.

- MIZŠ. (2014). *OECD PIAAC Slovenija – mednarodno ocenjevanje kompetenc odraslih v Sloveniji*. Dostopno na: https://www.google.si/search?q=OECD+PIAAC+Slovenija+%E2%80%93+mednarodno+ocenjevanje+kompetenc+odraslih+v+Sloveniji+Informacija+in+pobuda+za+medresorsko+sodelovanje&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gws_rd=cr&ei=TxlxWf-3AtKiwAKIm4C4AQ (pridobljeno 21. 7. 2017).
- Motschilnig, R. (2014). Active citizenship and non-work related aspects of PIAAC. *Lifelong Learning in Europe*, št. 1. Dostopno na: <http://www.lline.fi/en/article/advocacy/812014/active-citizenship-and-non-work-related-aspects-of-piaac> (pridobljeno 20. 7. 2017).
- Možina, E. (2011). Mejniki v razvoju področja pismenosti odraslih v Sloveniji. V P. Javrh (ur.). *Obrazi pismenosti*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije, str. 15–35.
- Možina, E. (2015). Uvodnik: raziskava PIAAC – vpogled v sedanje spretnosti odraslih. *Andragoška spoznanja*, 21, št. 2, str. 3–7.
- Nummela, O., Sulander, T., Rahkonen, O., Karisto, A. in Uutela, A. (2008). Social participation, trust and self-rated health: A study among ageing people in urban, semi-urban and rural settings. *Health & Place*, 14, št. 2, str. 243–253.
- Nygård, M. in Jakobsson, G. (2013). Political participation of older adults in Scandinavia – the civic voluntarism model revisited? A multi-level analysis of three types of political participation. *International Journal of Ageing and Later Life*, 8, št. 1, str. 65–96.
- OECD. (2013). *OECD Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2014). *Health at a Glance: Europe 2014*. Dostopno na: <http://www.oecd.org/els/health-systems/health-at-a-glance-europe-23056088.htm> (pridobljeno 15. 7. 2017).
- OECD. (2016a). *Skills Matter. Further Results from the Survey of Adult Skills*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2016b). *Technical Report of the Survey of Adult Skills (PIAAC) (2nd Edition)*. Dostopno na: https://www.oecd.org/skills/piaac/PIAAC_Technical_Report_2nd_Edition_Full_Report.pdf (pridobljeno 24. 7. 2017).
- OECD. (2017). *National Skills Strategies*. Dostopno na: <http://www.oecd.org/skills/nationalskillsstrategies/buildingeffectiveskillsstrategiesatnationalandlocallevels.htm> (pridobljeno 21. 7. 2017).
- Ozga, J. (2012). Assessing PISA. *European Educational Research Journal*, 11, št. 2, str. 166–171.
- Pavelek, L. (2012). How can volunteering improve the individual and social life of the elderly. *Social and Natural Sciences Journal*, št. 6, str. 21–24.
- Rubenson, K. (2015). Framing the Adult Learning and Education Policy Discourse: The Role of the Organization for Economic Co-operation and Development. V: M. Milana in T. Nesbit (ur.). *Global Perspectives on Adult Education and Learning Policy*. Hampshire in New York: Palgrave Macmillan, str. 179–193.
- Schuller, T. (2004). Studying benefits. V: T. Schuller, J. Preston, C. Hammond, A. Brassett-Grundy, in J. Bynner (ur.). *The Benefits of Learning. The impact of education on health, family life and social capital*. London in New York: RoutledgeFalmer, str. 3–11.
- Sivesind, K. H., Pospišilová, T. in Frič, P. (2013). Does Volunteering Cause Trust? A comparison of the Czech Republic and Norway. *European Societies*, 15, št. 1, str. 106–130.
- St. Clair, R. (2012). The limits of levels: Understanding the International Adult Literacy Surveys (IALS). *International Review of Education*, 58, št. 6, str. 759–776.

- Svet Evropske unije. (2011). Resolucija Sveta o prenovljenem evropskem programu za izobraževanje odraslih. *Uradni list Evropske unije*, C 372/1.
- Sztompka, P. (1999). *Trust: a Sociological Theory*. Cambridge: University Press.
- Tett, L. (2014). Comparative performance measures, globalising strategies and literacy policy in Scotland. *Globalisation, Societies and Education*, 12, št. 1, str. 127–142.
- United Nations. (1991). *Implementation of the International Plan of Action on Ageing and Related Activities*. Dostopno na: <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r091.htm> (pridobljeno 20. 7. 2017).
- United Nations. (2002). *Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing*. New York: United Nations.
- Vončina, V. (2008). Omejitve pojmovanja pismenosti in njenega merjenja v raziskavi PISA – alternativni pogled na razvoj. *Sodobna pedagogika*, 59, št. 3, str. 52–63.
- WHO. (2002). *Active Ageing: a Policy Framework*. Geneva: World Health Organization.
- Withnall, A. (2010). *Improving Learning in Later Life*. London in New York: Routledge.
- Yasukawa, K. in Black, S. (ur.). (2016). *Beyond Economic Interests. Critical Perspectives on Adult Literacy and Numeracy in a Globalised World*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Yasukawa, K., Hamilton, M. in Evans, J. (2017). A comparative analysis of national media responses to the OECD Survey of Adult Skills: policy making from the global to the local? *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 47, št. 2, str. 271–285.

Sonja KUMP, PhD and Borut MIKULEC, PhD (University of Ljubljana)

PIAAC AS A TOOL FOR THE FORMATION OF EVIDENCE-BASED ADULT EDUCATION POLICY – AN ANALYSIS EXAMPLE OF NON-ECONOMIC FACTORS' ROLE IN THE FORMATION OF ACTIVE AGEING POLICY

Abstract: The paper discusses the conceptual and empirical dimensions of the OECD's Programme for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC). The first part refers to the conceptual issues and cautions the readers in regard to interpreting the results of the research as it does not consider the unproblematic measurements of adult literacy. Namely, it proves that PIAAC is not a neutral tool for the formation of educational 'evidence-based policy'. Further, the article presents an analysis of results about the influence of education and skills on active citizenship, social cohesion and personal development. The stress is on the data relating to the sample 55-65 year-old age group in selected OECD countries: Belgium (Flanders), Czech Republic, Estonia, Ireland, Slovenia, Spain and Sweden. The findings confirm the relationship between the education level and skills of older adults with individual and social well-being in most of the selected countries, although the relationship is stronger in some countries than others. As in other selected countries, older adults in Slovenia with a low level of literacy skills and with a lower level of education more often than those with higher levels of literacy skills and a higher level of education report having poor health, that they less often participate in volunteering activities and that they trust less in other people.

Keywords: education, evidence-based policy making, skills, older adults, PIAAC

E-mail for correspondence: sonja.kump@guest.arnes.si